

Suomen Lääkäriliiton suositus erikoislääkärikoulutuksen arvioinnista

20.4.2011

Suomen Lääkäriliiton suositus erikoislääkärikoulutuksen arvioinnista

Lukijalle.....	2
1. Johdanto.....	3
2. Erikoislääkärikoulutuksen arvioinnin tavoitteet.....	3
3. Arvioinnin kulku.....	4
3.1. <i>Arviointiryhmän kokoaminen.....</i>	<i>4</i>
3.2. <i>Kyselylomakkeiden lähettäminen, vastausten kerääminen ja analysointi.....</i>	<i>4</i>
3.3. <i>Arviointikäynnit erikoislääkärikoulutuksesta vastaavissa yksiköissä.....</i>	<i>6</i>
3.4. <i>Loppuraportin kokoaminen ja arvioiden esittäminen.....</i>	<i>8</i>
3.5. <i>Parannusehdotusten toteutumisen seuranta.....</i>	<i>8</i>
3.6. <i>Uusi arviointi.....</i>	<i>8</i>
4. Arvioinnin rahoitus.....	9
5. Arvioinnin periaatteet.....	9
6. Viitteet.....	10

Lukijalle

Erikoislääkärikoulutus on merkittäväällä tavalla lääkäreitä koskeva asia. Suurin osa lääketieteen lisensoitiksi valmistuvista lääkäreistä jatkaa kouluttautumistaan jossain Suomessa tällä hetkellä käytössä olevassa 49 erikoislääkärikoulutusohjelmassa. Erikoislääkärikoulutus koskeekin lähes kaikkia suomalaisia lääkäreitä.

Ei ole yhdentekevää, minkälaista koulutusta erikoistumisvaiheessa oleva lääkäri saa. Koulutuksen aikana erikoistuvan lääkärin tulisi omaksua ne tiedot ja taidot, joita hän tarvitsee vastatessaan erikoislääkärinä potilaidensa hoidosta. Erikoislääkärikoulutuksella on siis hyvin merkittävä rooli koko suomalaisen terveydenhuollon laadun kannalta.

Tämän suosituksen tarkoituksena on ensisijaisesti tarjota yksittäisen erikoisalalan koulutuksesta vastaavien ja siitä kiinnostuneiden henkilöiden käyttöön yksinkertainen arviointityökalu erikoislääkärikoulutuksen laadun kehittämiseksi. Työkalua voi toki käyttää myös yksittäisen yliopiston tai sairaalan koko erikoislääkärikoulutuksen arviointiin. Erikoisalalan koulutuksen laadun säännöllisen arvioinnin avulla voidaan esimerkiksi tunnistaa koulutuksessa olevia ongelmia ja levittää koulutuksessa hyviksi havaittuja käytäntöjä sekä näin kehittää erikoislääkärikoulutusta. Samalla tarjoutuu oiva mahdollisuus lisätä myös erikoislääkärikoulutuksen parissa toimivien henkilöiden yhteistyötä.

Toivon, että erikoislääkärikoulutuksen arviointi otettaisiin laajasti käyttöön kaikilla erikoisaloilla. Samalla toivon, että kokemusten karttuessa tätä työkalua olisi mahdollista myös kehittää yhdessä. Siksi toivonkin avointa keskustelua arvioinneista saatavista kokemuksista ja kehittämissuosituksista. Olkoon tämä vasta alku suomalaisen erikoislääkärikoulutuksen laadun kehittämisessä.

Helsingissä kesäkuussa 2011

Suomen Lääkäriliitto

Teppo Heikkilä

Professiojaoksen puheenjohtaja

1. Johdanto

Viime vuosina Suomessa on useilla eri erikoisaloilla aktivoitunut alan erikoislääkärikoulutuksen arvioinnin suhteen. Taustalla on ollut huoli erikoislääkärikoulutuksen laadusta sekä erikoistuvien lääkäreiden asemasta ja oikeuksista (Vainiomäki 2008). Lääkäriliitto on vuonna 2001 antanut suosituksen erikoisalojen koulutuksen arvioinnista pilottihankkeen pohjalta (Anttila 1997, Halila 2001). Jo toteutetut arvoinnit on katsottu tarpeellisiksi. Niiden on todettu helpottavan arvioitujen koulutusyksiköiden kehittämiskohteiden tunnistamista ja parantavan koulutuksen laatua (Mäkinen ym. 2005, Meretoja & Kantanen 2009). Erikoislääkärikoulutuksen uudistamista pohtineet selvityshenkilöt esittivät loppuraportissaan kaikkien erikoisalojen koulutuksen jatkuvan arvioinnin kehittämistä (Puolijoki & Tuulonen 2007).

Suomen Lääkäriliitto haluaa tukea erikoislääkärikoulutuksen arviointia. Tavoitteenamme on, että mahdollisimman moni erikoisala toteuttaisi erikoislääkärikoulutuksensa arvioinnin koulutuksen kehittämiseksi ja sen laadun parantamiseksi.

2. Erikoislääkärikoulutuksen arvioinnin tavoitteet

1. Kuvata yksittäisen erikoisalan erikoislääkärikoulutuksesta vastaavien yksiköiden koulutusohjelmat ja -järjestelmät, niiden heikkoudet ja vahvuudet sekä mahdolliset yksiköiden väliset erot.
2. Tuottaa vertailutietoa erikoislääkärikoulutuksen laadun parantamiseksi yliopistojen ja koulutusta järjestävien yksiköiden käyttöön.
3. Tuottaa vertailutietoa eri yliopistoista ja koulutusyksiköistä alalla erikoistuvien ja alalle pyrkivien lääkäreiden käyttöön.
4. Suosittelee valtakunnallisia toimia erikoislääkärikoulutuksen kehittämiseksi.

3. Arvioinnin kulku

1. Arviointiryhmän kokoaminen
2. Kyselylomakkeiden lähettäminen, vastausten kerääminen ja analysointi
3. Arviointikäynnit erikoislääkärikoulutusta järjestävissä yksiköissä
4. Loppuraportin kokoaminen ja arvioiden esittäminen
5. Parannusehdotusten toteutumisen seuranta
6. Uusi arviointi

3.1. Arviointiryhmän kokoaminen

Arvioinnin voivat käynnistää esimerkiksi erikoisalalan erikoisalayhdistys tai erikoisalalan koulutusvastuussa olevat professorit. Myös yksittäinen erikoislääkärikoulutusta järjestävä yksikkö voi pyytää oman erikoislääkärikoulutuksensa arviointia. Arviointia varten kootaan arviointiryhmä laaja-alaisessa yhteistyössä erikoislääkärikoulutuksesta vastaavien yliopistojen sekä erikoisalalla toimivien erikoisala- ja muiden yhdistysten kanssa.

Arviointi toteutetaan vertaisarviointina. Arviointiryhmässä on kaikkien erikoislääkärikoulutuksesta vastaavien yliopistojen sekä koulutuksen vastuuhenkilöiden, koulutusyksiköissä toimivien kouluttajien ja erikoistuvien lääkärien edustus. Arviointiryhmä ohjaa ja seuraa arvioinnin toteutumista, hyväksyy kyselylomakkeiden sisällön, vastaa arviointikäynneistä eri koulutusyksiköissä sekä valmistelee arvioinnin loppuraportin.

3.2. Kyselylomakkeiden lähettäminen, vastausten kerääminen ja analysointi

Arviointiryhmä valmistelee arvioinnin pohjaksi kyselylomakkeen. Kyselyn tarkoituksena on selvittää arvioitavan erikoisalalan/yksikön käsitykset omasta toiminnastaan. Kyselylomakkeen valmistelu pohjautuu arviointiryhmässä ennen kyselyä määriteltyihin arviointikriteereihin, joilla kuvataan erikoislääkärikoulutuksen optimitilaa. Kyselylomakkeen pohjana voidaan käyttää esimerkiksi Lääkäriliiton valmistelemaa

kyselylomakepohjaa, johon lisätään erikoisalakohtainen osuus. Mallina voidaan käyttää myös muissa arvioinneissa käytettyjä lomakkeita. Lomake valmistellaan huolellisesti vastaamaan kyseisen erikoisalan erikoislääkärikoulutuksen erityiskysymyksiin. Tarvittaessa valmistellaan erilliset lomakkeet erikoistuville lääkäreille, kouluttajalääkäreille sekä koulutuksen vastuuhenkilöille. Kyselyyn voidaan ottaa lisäksi mukaan myös vastavalmistuneet erikoislääkärit. Kysely lähetetään kaikille näiden ryhmien edustajille.

Kysely voidaan toteuttaa joko paperisen tai sähköisen lomakkeen avulla. Vastauksia kerättyä ja analysoitaessa varmistetaan vastaajien anonymiteettiä.

Anonymiteettiin on kiinnitettävä erityistä huomiota arvioitaessa pieniä erikoisaloja ja/tai koulutusyksiköitä. Yksittäisiä vastauksia tai vastauslomakkeita ei luovuteta koulutuksen vastuuyksiköiden, koulutuksen vastuuhenkilöiden, ylilääkäreiden, kouluttajien, erikoislääkärien, erikoistuvien lääkäreiden tai muiden asianosaisten käyttöön.

Kyselylomakkeen lisäksi arvioitavista yksiköistä pyydetään arviointiryhmän käyttöön myös tiedot/dokumentit:

- Organisaation rakenteesta ja sen vastuulla olevasta väestöstä
- Organisaation toiminnan volyymin ja sisällöstä
- Henkilöstön ja koulutuksessa olevien lääkäreiden määristä
- Koulutuksen sekä sen seurannan ja arvioinnin toteuttamisesta
- Perehdytysohjelmasta
- Yksikön toimenpideohjeistosta/laatukäsikirjasta
- Yksikön järjestämästä koulutuksesta kouluttajille ja koulutettaville
- Erikoislääkärikoulutukseen liittyvistä sopimuksista muiden organisaatioiden kanssa

Kyselyn ja yksiköistä pyydettävien tietojen/dokumenttien lisäksi voidaan käyttää myös muita keinoja etukäteistietojen saamiseksi. Yksi tällainen keino voi olla esimerkiksi erikoistuvien lääkäreiden pitämä koulutuspäiväkirja esimerkiksi yhden kuukauden ajalta. Koulutuspäiväkirja pitää sisällään kaiken erikoistuvan lääkärin saaman koulutuksen,

mukaan lukien meetingit, henkilökohtaisen ohjauksen, koulutukseksi katsottavat konsultaatiot, kädentaitojen opetuksen ja ulkopuolisen täydennyskoulutuksen.

3.3. Arviointikäynnit erikoislääkärikoulutuksesta vastaavissa yksiköissä

Kyselylomakkeiden keräämisen ja vastausten analysoinnin jälkeen järjestetään erikoislääkärikoulutusta antavissa yksiköissä arviointikäynnit. Arviointikäynneistä vastaa arviointiryhmä siten, että kukaan yksittäinen henkilö ei ole mukana arvioimassa oman vastuuyksikkönsä tai sen vastuualueen koulutusyksikön toimintaa.

Ideaalitilanteessa arviointiryhmä koostuu eri yliopistojen/klinikoiden edustajista.

Jokaisella arviointikäynnillä on mukana koulutuksen vastuuhenkilöiden, kouluttajien ja koulutettavien edustaja.

Arviointikäynnin tarkoituksena on varmistaa etukäteen kerätystä aineistosta saatujen tietojen paikkansapitävyys ja tarvittaessa tarkentaa aineiston perusteella epäselviksi tai mielenkiintoisiksi osoittautuvia asioita. Arvioinnin kohteena ovat erityisesti

- Rakenteet (edellytykset toiminnan onnistumiselle)
- Prosessit (miten toimitaan)
- Tulokset (miten seurataan ja arvioidaan tuloksia, mitä on saatu aikaan)

Arviointikäynnillä arvioidaan koulutusta kokonaisuutena, ei yksittäisiä henkilöitä.

Arviointi on suunnitelmallista ja perustuu etukäteen suunniteltuun arviointiprotokollaan, jota pyritään noudattamaan samalla tavoin kaikissa arvioitavissa yksiköissä. Arvioijat tutustuvat huolellisesti arviointikriteeristöön sekä ennalta kerättyyn arviointimateriaaliin.

Arvioijat kirjaavat arvioinnin aikana tekemänsä havainnot ja osallistuvat osaltaan arvioinnista tehtävän raportin kirjoittamiseen.

Arviointikäynnin kulku on esimerkiksi seuraava:

- a) Alkukeskustelut erikoislääkärikoulutuksen vastuuhenkilön/-henkilöiden sekä tarvittaessa ylilääkärin kanssa.
- b) Tutustuminen erikoislääkärikoulutusta tarjoavan yksikön toimintaan:
 - Koulutussuunnitelma

- Koulutuksen käytännön järjestelyt
- Kouluttajille ja koulutettaville järjestettävä koulutus
- Yhteydenpito kouluttajiin ja koulutettaviin
- Koulutusyhteistyö muiden tahojen kanssa
- Professorin ja/tai ylilääkäriin sekä kouluttajalääkärien haastattelut.
- Erikoistuvien lääkärien haastattelut ilman esimiesten ja kouluttajien läsnäoloa.
- Tutustuminen yksikön käytännön toimintaan, työväliseisiin, työtiloihin jne.

Tutustumiskäyntien aikana tulisi kiinnittää huomiota ainakin seuraaviin asioihin:

- Vastaako yksikön toiminta erikoislääkärikoulutuksen vaatimuksiin?
- Onko yksikössä tarpeeksi lääkäri työvoimaa ja onko sillä tarpeellinen tietotaito?
- Onko varustetaso riittävä sekä yleisesti että erikoisalan suhteen?
- Onko työ hyvin organisoitua?
- Onko yksikössä oppimista tukeva ilmapiiri?
- Saako erikoistuva lääkäri riittävän perehdytyksen?
- Onko erikoistuvalla lääkärille nimetty kouluttaja/ohjaaja? Toteutuuko koulutus myös käytännössä?
- Saako kouluttaja korvausta koulutustyöstä?
- Saako erikoistuva lääkäri riittävän monipuolisen työkokemuksen yksikön eri työpisteissä?
- Tarjoaako yksikkö riittävästi toimipaikkakoulutusta?
- Saako erikoistuva lääkäri osallistua riittävästi työpaikan ulkopuoliseen (kotimaiseen ja kansainväliseen) koulutukseen?
- Onko erikoistuvalla lääkärillä riittävästi aikaa itseopiskeluun?
- Onko yksikössä mahdollisuus tutkimukseen?
- Miten mahdollisuudet johtamiskoulutukseen on järjestetty? Miten johtamiskoulutus on toteutettu?
- Mihin koulutusyksikölle ohjattua EVO-rahoitusta käytetään?

c) Loppukeskustelu

- Arvioinnin aikana saatujen kokemusten jakaminen
- Arvioinnin alustavat tulokset lyhyesti perustuen ennakkomateriaaliin sekä arvioinnin aikana tehtyihin havaintoihin

Arviointiryhmän on hyvä kokoontua ennen arviointikäynnin aloittamista. Tässä tapaamisessa käydään läpi ennakkomateriaali sekä sovitaan yksityiskohtaisesti arvioinnin aikatauluihin, haastatteluihin ja muihin arvioinnin kulkuun liittyvistä asioista. Lisäksi ryhmän on hyvä kokoontua ennen loppukeskustelua käymään läpi arvioinnin aikana tehdyt havainnot ja sopimaan arvioitavalle yksikölle annettavasta alustavasta palautteesta.

3.4. Loppuraportin kokoaminen ja arvioiden esittäminen

Arviointiryhmä kokoaa kyselylomakkeiden vastausten ja arviointikäyntien perusteella julkisen loppuraportin erikoislääkärikoulutuksen arvioinnista. Loppuraportissa esitetään arvio erikoislääkärikoulutuksen nykytilasta, lyhyt kuvaus ja arviot erikoislääkärikoulutuksesta vastaavien yksiköiden toiminnasta yleisesti ja yksikkökohtaisesti, koulutuksen käytännön toteutuksen hyvät ja huonot puolet yleisesti ja yksikkökohtaisesti sekä parannusehdotukset erikoislääkärikoulutuksen kehittämiseksi yleisesti ja yksikkökohtaisesti.

Loppuraportissa julkaistaan jokaisesta koulutusyksiköstä yksikkökohtainen arvio, lukuun ottamatta henkilötasolle meneviä arviointeja.

3.5. Parannusehdotusten toteutumisen seuranta

Loppuraportissa esitettyjen parannusehdotusten toteutuminen kontrolloidaan 1–2 vuoden kuluttua toteutettavalla uusintakyselyllä. Kyselyn perusteella annetaan erikoislääkärikoulutuksen toteutumisesta väliarvio. Väliarviossa kiinnitetään huomiota erityisesti niihin kohtiin, joiden kehittämistä on ehdotettu varsinaisessa arvioinnissa. Tarvittaessa väliarviossa voidaan antaa myös uusia kehittämissuhteita.

3.6. Uusi arviointi

Uusi arviointi toteutetaan noin viiden vuoden kuluttua.

4. Arvioinnin rahoitus

Arvioinnista koituvien kulujen kattamiseen suositellaan käytettäväksi koulutusyksiköiden valtiolta saamaa EVO-rahoitusta.

5. Arvioinnin periaatteet

Erikoislääkärikoulutuksen arviointi suunnitelmallista ja perustuu saatuun aineistoon ja vierailuilla tehtyihin havaintoihin. Arvioija on arviointitilanteessa ainoastaan havainnoija, eikä jaa esimerkiksi omia aikaisempia kokemuksiaan tai havaintojaan arvioinnin yhteydessä. Onnistuneen arvioinnin edellytyksenä ovat ehdoton kunnioitus, luottamuksellisuus, tasapuolisuus, neutraalius, puolueettomuus ja vastuullisuus.

Arvioitavalla yksiköllä tulee olla etukäteen tiedossa, ketkä henkilöt ovat tulossa suorittamaan arviointia, ja niin halutessaan perustellusta syystä mahdollisuus kieltää yksittäistä henkilöä osallistumasta oman yksikkönsä arviointiin.

6. Viitteet

Anttila P, Koski E, Salmenpohja H, Tierala I, Halila H. Erikoislääkärikoulutuksen laadunarviointi. Työryhmäraportti korva-, nenä- ja kurkkutautien, keuhkosairauksien ja neurologian pilottiprojekteista. Suomen Lääkäriliitto 1997.

Halila H. Erikoislääkärikoulutuksen arviointi – Lääkäriliiton lomake työkaluksi evaluaatioon. Suomen Lääkärilehti 2001;21–22:2449.

Meretoja A, Kantanen A-M. Neurologit tekivät sen taas – Auditointien tuloksena entistä parempaa erikoislääkärikoulutusta. Suomen Lääkärilehti 2009;5:388–93.

Mäkinen J, Aaltonen R, Silventoinen S, Tomás E, Kujansuu E, Heinonen S. Gynekologit tekivät sen jo – jatkokoulutus auditoitu koko maassa. Suomen Lääkärilehti 2005;60:4767–9.

Puolijoki H, Tuulonen A. Erikoislääkäri- ja erikoishammaslääkärikoulutuksen arviointi. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:47. Helsinki 2007.

Vainiomäki S. Puheenjohtajalta: Erikoislääkärikoulutuksesta laadukasta. Nuori Lääkäri -lehti 2008;12.

UEMS Charter on Visitation of training centers. Adopted by the Management Council of the UEMS 1997.